

השתלבות צעירים בהשכלה הגבוהה: אתגרים בעקבות מגפת הקורונה

איתמר גתי ותרצה וילנר*

מעברים מהווים תמיד אתגר. אחד האתגרים של כמחצית מהצעירים מכל שנתון בישראל הוא ההשתלבות בהשכלה הגבוהה והפקת מירב התועלת מהשכלה זו. צעירים רבים בשנים האחרונות צעדו במסלול אשר ראשיתו במציאת עבודה בסיום השירות הצבאי או הלאומי, וחיסכון לטיול הגדול וללימודים לאחריה. מחקרים קודמים מיפו את המשוכות במסלול ה"קלאסי", בהן בחירת תחומי הלימוד ומוסד הלימודים, השתלבות מוצלחת בלימודים והמעבר מהלימודים לתעסוקה הולמת. מגפת הקורונה שיבשה מסלול זה עבור צעירים. מטרת המחקר הנוכחי היא לבחון את ההשלכות של מגיפת הקורונה והמשברים התעסוקתיים והתיירותיים שנלוו אליה על תפיסות צעירים לגבי שלושה היבטים הקשורים להשכלה הגבוהה: (1) האוריינטציות להשכלה הגבוהה (לשם מה ללמוד?); (2) המוכנות הפסיכו-חברתית להשתלבות מוצלחת בהשכלה הגבוהה (המשאבים האישיים שתורמים להתמדה והצלחה בלימודים); ו- (3) האוריינטציות לעבודה (מטרות התעסוקה – לשם מה לעבוד?).

היו בידינו נתונים שנאספו באוקטובר 2019 (בטרם הקורונה) מ-2,434 סטודנטים שהיו בשנה א' בשנתון תש"פ, באמצעות שלושה שאלונים שהתייחסו להיבטים שונים הקשורים להשכלה הגבוהה. במסגרת המחקר הנוכחי אספנו נתונים מ-2,376 סטודנטים שהתחילו את לימודיהם בשנה א' בשנתון תשפ"א (אוקטובר 2020, במסגרת הוראה מקוונת), וזאת במטרה לבחון כיצד השפיעה מגפת הקורונה על פרופיל הסטודנטים בהקשר של שלושת ההיבטים שתוארו לעיל. ההשוואה של דפוסי התגובה של הסטודנטים בשלושת השאלונים העלתה דמיון גדול בין שני המחזורים מבחינת מידת המוכנות להשתלבות מוצלחת בלימודים ומבחינת האוריינטציות להשתלבות בשוק התעסוקתי, אולם בהיבטים של האוריינטציה להשכלה גבוהה נמצאו מספר הבדלים מעניינים: האוריינטציה לידע והשכלה ירדה במקצת, האוריינטציה ללימודים באוניברסיטה כמקור

* פרופ' איתמר גתי, בית הספר לחינוך ע"ש שלמה (סימור) פוקס והמחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית, תרצה וילנר, בית הספר לחינוך ע"ש שלמה (סימור) פוקס האוניברסיטה העברית.

אנו מודים לתאיר בוזגלו, לעדי טנא, לעדי סרנינה ולמיכל פיליפס-ברנשטיין על הערותיהם על גרסאות קודמות של המאמר, ולאוניברסיטה העברית על הסיוע בהעברת השאלונים. המחקר נתמך על ידי מענק של מרכז חת של המסלול האקדמי, המכללה למינהל והקתדרה על שם סמואל ואסתר מלטון. למידע נוסף ניתן לפנות לפרופ' איתמר גתי Itamar.gati@huji.ac.il.

ליוקרה ירד משמעותית, ואילו האוריינטציה ללימודים כמסגרת חברתית עלתה במקצת. הממצאים משקפים את האתגרים השונים הכרוכים במעבר מהשירות הצבאי או הלאומי להשכלה הגבוהה, ובהשתלבות מוצלחת בה בשנת הלימודים הראשונה.

א. מבוא. ב. רקע מדעי; 1. אוריינטציות להשכלה גבוהה; 2. מוכנות פסיכוכברתית ללימודים אקדמיים; 3. אוריינטציות לעבודה; 4. מטרות המחקר. **ג. שיטה;** 1. המשתתפים; 2. השאלונים; 3. מהלך ומערך; 4. שיטות עיבוד הנתונים. **ד. תוצאות;** 1. הבדלים בין השנתונים בשאלון אוריינטציות להשכלה גבוהה HEO; 2. הבדלים בין תחומי הלימוד בשאלון אוריינטציות להשכלה גבוהה HEO; 3. הבדלים בין השנתונים בשאלון המוכנות לקראת לימודים אקדמיים PRC; 4. הבדלים בין תחומי הלימוד בשאלון מוכנות ללימודים אקדמיים PRC; 5. הבדלים בין השנתונים בשאלון אוריינטציות לעבודה WOQ; 6. הבדלים בין תחומי הלימוד בשאלון אוריינטציות לעבודה WOQ; 7. ממצאים נוספים. **ה. דיון;** 1. מגבלות המחקר; 2. הצעות למחקרי המשך; 3. השלכות יישומיות; 4. סיכום והמלצות. **נספחים.**

א. מבוא

אחד מהאתגרים של כמחצית מהצעירים מכל שנתון בישראל הוא ההשתלבות בהשכלה הגבוהה והפקת מרב התועלת מהשכלה זו. צעירים רבים בשנים האחרונות צעדו במסלול אשר ראשיתו במציאת עבודה בסיום השירות הצבאי או הלאומי וחיסכון לטיול הגדול וללימודים לאחריו. מחקרים קודמים מיפו את המשוכות במסלול ה"קלאסי", בהן בחירת תחומי הלימוד ומוסד הלימודים, השתלבות מוצלחת בלימודים והמעבר מהלימודים לתעסוקה הולמת. מגפת הקורונה שיבשה מסלול זה עבור צעירים. במחקר הנוכחי התמקדנו בהשלכות האפשריות של מגפת הקורונה והמשברים התעסוקתיים והתיירותיים שנלוו אליה על תפיסות צעירים לגבי שלושה היבטים הקשורים להשכלה הגבוהה: (1) האוריינטציות להשכלה הגבוהה (לשם מה ללמוד?); (2) המוכנות הפסיכוכברתית להשתלבות מוצלחת בהשכלה הגבוהה (המשאבים האישיים שתורמים להתמדה והצלחה בלימודים); ו-(3) האוריינטציות לעבודה (מטרות התעסוקה – לשם מה לעבוד?).

מעברים כמו הכניסה להשכלה הגבוהה וההשתלבות בה הם מאתגרים עבור רוב הצעירים, כיוון שהם מעמתים אותם עם התלבטויות והתמודדויות עם קשיים ומכשולים שאינם מוכרים. המעבר להשכלה גבוהה כרוך בכמה החלטות – מה ללמוד והיכן, בדיקת אפשרויות קבלה ולעיתים החלטה על השקעה בהעלאת סיכויי הקבלה לתחום הלימודים והמוסד המועדפים. בנוסף, נדרש תכנון כלכלי למימון הלימודים – מתמיכה משפחתית, חסכוניות ו/או עבודת סטודנט כהכנסה משלימה. בשנים האחרונות, קרוב למחצית מהצעירים בשנתון בישראל פנו להשכלה הגבוהה. עם זאת, שיעור מחליפי תחומי הלימוד והנושאים מהשכלה גבוהה מצביע על חרטה על תחום הלימודים שנבחר, או על חוסר במשאבים האישיים הנדרשים ללימודים (מעבר לציוני הבגרות ולציון הפסיכומטרי הנדרשים לקבלה) בקרב חלק מאלה שמתחילים את

לימודיהם האקדמיים. קושי נוסף הניצב בפני צעירים הוא מגפת הקורונה, אשר שיבשה את המסלול הטיפוסי של רבים – עבודה בסיום השירות הצבאי או הלאומי, יציאה לטיול הגדול ותחילת הלימודים. מחקרים קודמים מיפו את המשוכות במסלול "קלאסי" זה, הכולל בחירת תחומי הלימוד, מוסד הלימודים, השתלבות מוצלחת ובסיום הלימודים מעבר לתעסוקה הולמת.

ב. רקע מדעי

1. אוריינטציות להשכלה גבוהה

תואר אקדמי חשוב להשתלבות מיטבית בעולם העבודה.¹ בישראל, סטודנטים בשנה א' לתואר הראשון מהווים 48% מקבוצת הגיל 20–24,² וכ-23% מקרב גילאי 25–64 מחזיקים בתואר ראשון, לעומת 16% בממוצע במדינות ה-OECD.³ לימודים אקדמיים משפיעים על הניעות החברתית,⁴ רמות השכר וההזדמנויות החברתיות.⁵ בעוד השכלה גבוהה מקנה יתרונות רבים לחייהם של אנשים, משמעותה משתנה מאדם לאדם. עבור חלק, השכלה גבוהה מהווה אמצעי לרכישת מקצוע, ואילו עבור אחרים היא כלי להרחבת הידע או להשגת סטטוס חברתי גבוה יותר. עם זאת, המחקר על אודות המשמעות שצעירים מייחסים להשכלה גבוהה הוא דל, עם מחקרים מעטים אשר התמקדו במוטיבציות של צעירים ללמוד במסגרת אקדמית,⁶ הבנת המשמעות של השכלה גבוהה בחייהם של אנשים יכולה לסייע ליועצי קריירה ויועצים אקדמיים ביצירת הלימה טובה יותר בין המוטיבציות של הסטודנטים לבין החוויה האקדמית שלהם.

- 1 Leonid Grebennikov & Mahsood Shah, *Investigating Attrition Trends in Order to Improve Student Retention*, 20 QUALITY ASSURANCE IN EDUCATION: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE 223 (2012).
- 2 המועצה להשכלה גבוהה *מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל 2016* (2016) <https://bit.ly/3PRQxIJ>.
- 3 OECD, *EDUCATION AT A GLANCE 2017: OECD INDICATORS* (2017), <https://bit.ly/3zQrfFq>.
- 4 Richard Breen & Jan O. Jonsson, *Explaining Change in Social Fluidity: Educational Equalization and Educational Expansion in Twentieth-century Sweden*, 112 AM. J. SOC'Y 1775 (2007).
- 5 Delila Owens, Krim Lacey, Glinda Rawls & Jo Anne Holbert-Quince, *First-generation African American Male College Students: Implications for Career Counselors*, 58 CAREER DEVELOPMENT QUARTERLY 291 (2010).
- 6 Ronit Bogler & Anit Somech, *Motives to Study and Socialization Tactics Among University Students*, 142 THE JOURNAL OF SOCIAL PSYCHOLOGY 233 (2002); James E. Côté & Charles Levine, *Student Motivations, Learning Environments, and Human Capital Acquisition: Toward an Integrated Paradigm of Student Development*, 38 JOURNAL OF COLLEGE STUDENT DEVELOPMENT 229 (1997).

נמצא שמוטיבציה של צעירים ללמוד במסגרת אקדמית משפיעה על תוצאותיהם האקדמיות.⁷ מוטיבציות פנימיות מקושרות להפחתה בכוונות לנשירה,⁸ לתחושת מסוגלות עצמית תעסוקתית גבוהה יותר ולהחלטיות תעסוקתית רבה יותר.⁹ עם הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסיות מגוונות במאה ה-21, צעירים רבים בוחרים את התועלת של תואר אקדמי.¹⁰ בתקופה הנוכחית של המשבר התעסוקתי בצל מגפת הקורונה, נמצא שבוגרי השכלה גבוהה הם בעלי סיכוי גבוה יותר להתקבל לעבודה,¹¹ היבט אשר מחזק את תועלתה של רכישת השכלה גבוהה במצבי משבר. מכאן נובעת החשיבות הרבה של בחינת הסיבות שבגינן צעירים פונים להשכלה גבוהה.

במחקר זה השתמשנו בשאלון רב ממדי – שאלון אוריינטציות כלפי השכלה גבוהה (HEO) – על מנת למפות את המניעים של צעירים לרכוש השכלה גבוהה.¹² השאלון מתייחס לחמישה ממדים – רכישת מקצוע (חשיבות הכשרה אקדמית להשתלבות במקצוע), לחץ סביבתי (לרצות אנשים הקרובים לך), רכישת ידע והשכלה (אמצעי להשגת ידע והרחבת אופקים), יוקרה (אמצעי להעלאת הסטטוס החברתי) ומסגרת חברתית (הזדמנות להיכרות עם אנשים חדשים והגדלת המעגל החברתי).

2. מוכנות פסיכר-חברתית ללימודים אקדמיים

למרות האחוז הגבוה של הפונים ללימודים גבוהים, כ-30% מהסטודנטים לתואר ראשון אינם מצליחים לסיים את לימודיהם תוך 6 שנים,¹³ בדומה לממוצע ה-OECD.¹⁴ אחוז הנשירה משנה א' עומד על 8.7% ונע בין 13.7% במכללות להוראה ל-7.4% באוניברסיטאות.¹⁵ אומנם מדובר

- Hasan Afzal, Imran Ali, Muhammad Aslam Khan & Kashif Hamid, *A Study of University Students' Motivation and its Relationship with their Academic Performance*, 5 INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS AND MANAGEMENT 80 (2010); Markus Rump, Wiebke Esdar & Elke Wild, *Individual Differences in the Effects of Academic Motivation on Higher Education Students' Intention to Drop Out*, 7 EUROPEAN JOURNAL OF HIGHER EDUCATION 341 (2017).
- Bryan J. Dik, Adam M. Sargent & Michael F. Steger, *Career Development Strivings: Assessing Goals and Motivation in Career Decision-making and Planning*, 35 JOURNAL OF CAREER DEVELOPMENT 23 (2008).
- Frédéric Guay, *Motivations Underlying Career Decision-making Activities: The Career Decision-making Autonomy Scale (CDMAS)*, 13 JOURNAL OF CAREER ASSESSMENT 77 (2005).
- COREY SEEMILLER & MEGHAN GRACE, *GENERATION Z GOES TO COLLEGE* (Jossey Bass eds., 2016).
- Laura Montenovo et al., *Determinants of Disparities in COVID-19 Job Losses* (National Bureau Of Economic Research no. w27132, 2020).
- Tirza Willner, Yuliya Lipshits-Brazilier & Itamar Gati, *Construction and Initial Validation of the Work Orientation Questionnaire*, 28 JOURNAL OF CAREER ASSESSMENT 109 (2020).
- הלמ"ס שנתון סטטיסטי לישראל 2016 – מספר 67 (2017).
- OECD, *EDUCATION AT A GLANCE 2013: OECD INDICATORS* (2013), <https://bit.ly/3bqhJq>.
- הלמ"ס שנתון סטטיסטי לישראל 2018 (2018).

באחוז נמוך יחסית לאחוזי הנשירה משנה א' בארצות הברית – 29%–35¹⁶, אבל לכל נשירה יש מחיר כלכלי, חברתי ואישי. הגיל המאוחר יחסית שבו סטודנטים ישראלים מתחילים ללמוד מוסיף לחשיבותם של איתור הסיבות לנשירה ובחינת דרכים להתמודדות עם צמצומה. חוסר היכולת להתמיד בלימודים אקדמיים קשור לחוסר מוכנות ללימודים בארבעה תחומים: (1) מוכנות אקדמית-לימודית, שמתייחסת ליכולות הנמדדות באמצעות ממוצע הבגרות וציוני הפסיכומטרי.¹⁷ משתנים אלה מבטאים ידע והישגים קודמים וכן פוטנציאל לימודי, ונמצאו מנבאים הצלחה והתמדה בלימודים אקדמיים. שילוב ממוצע הבגרות וציוני הפסיכומטרי מסבירים כ-25% מהשונות בניבוי ממוצע ציוני שנה א'.¹⁸ (2) משתנים סוציודמוגרפיים כגון מגדר, מעמד סוציאלי-אקדמי וסטטוס דורי להשכלה, המשקפים תהליכים סוציולוגיים ואילווצים כלכליים שעלולים להשפיע על התמדה בלימודים.¹⁹ (3) מידת המוכנות להשקעה בתהליך, בחירה מושכלת של תחום לימודים ומקצוע וכן תהליך קבלת החלטות שיטתי מגדילים את הסיכוי לשיעור רצון מהבחירה.²⁰ (4) משתנים פסיכוכרטיים, שנמצאו כתורמים להצלחה בלימודים וצמצום הנשירה מעבר לציוני בגרות ופסיכומטרי ומשתנים דמוגרפיים.²¹ משתנים אלה מתייחסים למגוון משתנים פסיכולוגיים, עמדות, תפיסות והתנהגויות התומכים בהתמודדויות מול האתגרים הכרוכים בהשתלבות מוצלחת בלימודים אקדמיים.²² המחקר הנוכחי התמקד בתחום הרביעי – המשתנים הפסיכוכרטיים.

- ACT, *National Collegiate Retention and Persistence to-Degree Rates, 2018* (2018), 16
<https://bit.ly/3SicNFC>.
- Richard T. Lapan, Sherri Turner & Margaret E. Pierce, *College and career Readiness: Policy and Research to Support Effective Counseling in Schools, 2* APA HANDBOOK OF COUNSELING PSYCHOLOGY: PRACTICE, INTERVENTIONS, AND APPLICATIONS 57 (N. A. Fouad eds., 2012) 17
- כרמל אורן, תמי קנת-כהן, ושמואל ברונר "נתונים מקובצים על תוקף מערכת המיון לאוניברסיטאות בחיזוי הצלחה בלימודי שנה א' (מחזורים תשס"ג-תשס"ה)" **המרכז הארצי לבחינות ולהערכה** (2007). 18
- Ethel Chung, Deborah Turnbull & Anna Chur-Hansen, *Differences in Resilience Between Traditional and Non-traditional University Students*, 18 ACTIVE LEARNING IN HIGHER EDUCATION 77 (2017) 19
- Itamar Gati, Tali Kleiman, Noa Saka & Alon Zakai, *Perceived Benefits of Using an Internet-based Interactive Career Planning System*, 62 JOURNAL OF VOCATIONAL BEHAVIOR 272 (2003) 20
- Paul A. Gore Jr, Wade C. Leuwerke, A.J. Metz, Steve Brown & Alexandra R. Kelly, *Measuring 46 Noncognitive Factors Related to College Student Outcomes: Development and Initial Construct Validation of the Student Strengths Inventory*, 27 JOURNAL OF CAREER ASSESSMENT 47 (2019) 21
- Allison Lombardi, Mary Seburn, & David Conley, *Development and Initial Validation of a Measure of Academic Behaviors Associated with College and Career Readiness*, 19 JOURNAL OF CAREER ASSESSMENT 375 (2011) 22

מודל המוכנות הפסיכר-חברתית (PRC) מתמקד בשישה משתנים פסיכר-חברתיים שנמצאו כתורמים להתמדה בלימודים אקדמיים מעבר ליכולות אקדמיות ומצב סוציאל-אקונומי:²³ (1) **מסוגלות עצמית אקדמית** – תחושת הביטחון של הסטודנט להגיע להישגים אקדמיים גבוהים ולהצליח בלימודים; (2) **מחויבות ללימודים** – מידת החשיבות שנותן הסטודנט להשגת תואר אקדמי; (3) **נינוחות חברתית** – מידת הנינוחות של הסטודנט בסביבה חברתית חדשה ויצירת קשרים חדשים; (4) **מעורבות בקמפוס** – הכוונות והנכונות של הסטודנט להיות מעורב/ת בפעילויות חברתיות ותרבותיות בקמפוס; (5) **משמעת עצמית** – היכולת של הסטודנט לעמוד במשימות והתחייבויות שלקח על עצמו בזמן; (6) **חוסן אישי** – האופן שבו הסטודנט מתמודד עם קשיים, אתגרים ותסכולים.

3. אוריינטציות לעבודה

בנוסף לאוריינטציות להשכלה הגבוהה ולמידת המוכנות להשתלבות מוצלחת בה, נתמקד במחקר הנוכחי גם באוריינטציות החשובות לסטודנטים בעבודתם העתידית. אוריינטציות אלה משפיעות על תחומי הלימוד הנבחרים ועל המוטיבציה של הצעירים להשקיע בלימודיהם. כמובן, בהמשך הדרך – המעבר מהלימודים לעבודה, הן ישפיעו על משך הזמן שיידרש להם להשתלבות תעסוקתית. מחקרים מראים כי פחות מ-50% מהמועסקים בעלי השכלה גבוהה נשארים בעבודה תחת המעסיק הראשון שלהם שנתיים לאחר סיום התואר, עם משך עבודה ממוצע של 11 חודשים בלבד.²⁴

אנשים נמצאים בעבודה חלק נכבד מחייהם הבוגרים, ומתוך כך היא מהווה חלק מהותי בזהות ונתפסת כמקור למשמעות בחיים.²⁵ חשיבות העבודה מתבטאת בדבריהם של Dik & Duffy, אשר קראו לאנשי מקצוע וחוקרים אחרים להתמקד ביצירת משמעות בעבודה כאמצעי ליצירת משמעות בחיים.²⁶ התחום של משמעות העבודה הוא ענף ומתמקד בשאלות שונות כדוגמת איפה אנשים מוצאים משמעות בחייהם? איזה סוג משמעות אנשים מחפשים בעבודה?

23 מיכל פיליפס-ברנשטיין ואיתמר גתי "מניעה מותאמת אישית: גישה חדשנית לצמצום הנשירה מההשכלה הגבוהה" **אדם ועבודה** 17, 22 (2021).

24 Philip D. Gardner & Stephen E. Lambert, *It's a Hard, Hard, Hard, Hard, Hard, Hard World*, 53 JOURNAL OF CAREER PLANNING AND EMPLOYMENT 40 (1993); Jane Sturges & David Guest, *Don't Leave Me This Way! A Qualitative Study of Influences on the Organizational Commitment and Turnover Intentions of Graduates Early in their Career*, 29 BRITISH JOURNAL OF GUIDANCE AND COUNSELLING 447 (2001); Elwood F. Holton III, *College Graduates' Experiences and Attitudes during Organizational Entry*, 6 HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT QUARTERLY 59 (1995).

25 David L. Blustein, *A Relational Theory of Working*, 79 JOURNAL OF VOCATIONAL BEHAVIOR 1 (2011).

26 Bryan J. Dik & Ryan D. Duffy, *Calling and Vocation at Work: Definitions and Prospects for Research and Practice*, 37 THE COUNSELING PSYCHOLOGIST 424 (2009).

וכיצד משמעות בעבודה משתנה בהתאם לקונטקסט התקופתי והתרבותי?²⁷ משמעות העבודה מתייחסת לסוג החשיבות שניתנת לעבודה, לאמונות, ערכים ועמדות כלפי תוצאות עבודה וכן לפונקציונליות של עבודה כאמצעי ליצירת משמעות.²⁸ בתוך הגדרה זו ניתן להתייחס לשלושה מרכיבים משלימים אשר יחד מבנים את המושג הכללי של משמעות העבודה – (א) מרכזיות העבודה, מתן עדיפות לעבודה על פני היבטי חיים אחרים,²⁹ (ב) ערכי עבודה, המטרות והיעדים של אנשים בעבודה,³⁰ (ג) אוריינטציות עבודה, תכלית העבודה כאמצעי ליצירת משמעות.³¹ במחקר זה נתמקד באוריינטציות העבודה של הסטודנטים.

המודל המסורתי לאוריינטציות עבודה התייחס לשלוש אוריינטציות מרכזיות: (א) ייעוד – אנשים הגבוהים בממד זה רואים בעבודתם שליחות ואמצעי להפוך את העולם לטוב יותר; (ב) פרנסה – אנשים הגבוהים בממד זה מתייחסים לעבודתם כאמצעי להכנסה וביטחון כלכלי; (ג) קריירה – אנשים הגבוהים בממד זה רואים את עבודתם כערוץ לקידום והשפעה באמצעות העלאה בסולם ההיררכי בארגון. במודל המורחב, וילנר ועמיתיה הציעו שתי אוריינטציות נוספות – (ד) שייכות חברתית – אנשים הגבוהים בממד זה מתייחסים לעבודתם כאמצעי לשייכות שמאפשרת להם להיות חלק מקבוצה משמעותית; (ה) תעסוקה – אנשים הגבוהים בממד זה רואים את עבודתם כאמצעי למילוי של זמן וכמספק פעילות שנתפסת כחשובה.³² מחקרים קודמים בתחום מצאו שהאוריינטציות השונות מנבאות שביעות רצון מהעבודה,³³ נכונות לבצע פעילות מאתגרת, ביטחון תעסוקתי³⁴ וערכים.³⁵

- Brent D. Rosso, Kathryn H. Dekas & Amy Wrzesniewski, *On the Meaning of Work: a Theoretical Integration and Review*, 30 RESEARCH IN ORGANIZATIONAL BEHAVIOR 91 (2010). 27
- Loriann Roberson, *Functions of Work Meanings in Organizations: Work Meaning and Work Motivation*, in MEANINGS OF OCCUPATIONAL WORK: A COLLECTION OF ESSAYS 107 (A.P. Brief & W.R. Nord eds., 1990). 28
- Irina M. Paullay, George M. Alliger & Eugene F. Stone-Romero, *Construct Validation of Two Instruments Designed to Measure Job Involvement and Work Centrality*, 79 JOURNAL OF APPLIED PSYCHOLOGY 224 (1994). 29
- Mark L. Savickas, *Work Values: A Career Construction Elaboration*, in THE ROLE OF VALUES IN CAREERS 3 (M. Pope, L.Y. Flores & P.J. Rottinghaus eds., 2014). 30
- ROBERT NEELLY BELLAH ET AL., *HABITS OF THE HEART: INDIVIDUALISM AND COMMITMENT IN AMERICAN LIFE* (1985); Amy Wrzesniewski, Clark McCauley, Paul Rozin & Barry Schwartz, *Jobs, Careers, and Callings: People's Relations to their Work*, 31 JOURNAL OF RESEARCH IN PERSONALITY 21 (1997). 31
- Willner, Lipshits-Brazilier & Gati, *לעיל ה"ש* 12. 32
- George Lan, Chike Okechuku, He Zhang & Jianan Cao, *Impact of Job Satisfaction and Personal Values on the Work Orientation of Chinese Accounting Practitioners*. 112 JOURNAL OF BUSINESS ETHICS 627 (2013). 33
- Rita J. Shea-Van Fossen & Donald J. Vredenburg, *Exploring Differences in Work's Meaning: An Investigation of Individual Attributes Associated with Work Orientations*. 15 JOURNAL OF BEHAVIORAL AND APPLIED MANAGEMENT 101 (2014). 34
- Neil Gandal, Sonia Roccas, Lilach Sagiv & Amy Wrzesniewski, *Personal Value Priorities of Economists*, 58 HUMAN RELATIONS 1227 (2005). 35

כדי להבין את התפיסות של סטודנטים לגבי המעבר מלימודים לעבודה, חשוב לבחון את האוריינטציות של העבודה עבורם. לצורך מיפוי האוריינטציות לעבודה של הסטודנטים, נשתמש במודל חמש-ממדי המתייחס לאוריינטציות הבאות לעבודה: פרנסה, קריירה, ייעוד, שייכות חברתית ותעסוקה.

4. מטרת המחקר

המטרה המרכזית של המחקר הייתה לבחון את ההשלכות של מגפת הקורונה והמשברים התעסוקתיים והתיירותיים שנלוו אליה על הסטודנטים – הליכה של ההשכלה הגבוהה. בפרט, התמקדנו בבחינת שאלות המתייחסות לשינויים בתפיסות של הסטודנטים בעקבות מגפת הקורונה לגבי:

- (1) האוריינטציה להשכלה הגבוהה ("לשם מה ללמוד?");
- (2) המוכנות הפסיכוכברתית להשתלבות בהשכלה הגבוהה (האם אני מוכן ללימודים מבחינת מוטיבציה, מחויבות ומאפיינים אישיים?);
- (3) האוריינטציה שלהם לתעסוקה ועבודה בסיום הלימודים (מטרות התעסוקה – "למה לעבוד?").

ג. שיטה

1. המשתתפים

2,434 סטודנטים בשנה א' שהחלו את לימודיהם באוניברסיטה העברית בתש"פ באוקטובר 2019, ו-2,376 סטודנטים שהחלו את לימודי שנה א' בשנת הלימודים תשפ"א באוקטובר.

2. השאלונים

המידע נאסף באמצעות שאלונים קיימים שאיכותם הפסיכומטרית נבדקה במחקרים קודמים ונמצא כי איכותם טובה מאוד.

2.1. שאלון אוריינטציות להשכלה הגבוהה (Higher Education Orientation questionnaire – HEO) מתמקד במניעים של צעירים ללמוד במוסד להשכלה גבוהה ולרכישת תואר אקדמי. בשאלון 5 היגדים לכל אחד מחמשת הממדים שבשאלון: רכישת מקצוע (חשיבות הכשרה אקדמית להשתלבות במקצוע), לחץ סביבתי (ריצוי אנשים הקרובים לסטודנט), רכישת ידע והשכלה (אמצעי להשגת ידע והרחבת אופקים), יוקרה (אמצעי להעלאת הסטטוס החברתי) ומסגרת חברתית (הזדמנות להיכרות עם אנשים חדשים והגדלת המעגל החברתי). התכונות הפסיכומטריות של השאלון טובות מאוד, כולל מהימנות פנימית, שקילות מדידה, תוקף מבנה ותוקף ברזמני.³⁶ מהימנות קרונבאך אלפא (C_a) של חמשת הממדים בקרב הסטודנטים שנה א' במחזור תש"פ נעה בין 0.78 ל-0.83.

2.2. שאלון המוכנות ללימודים אקדמיים (Psycho-social Readiness for College questionnaire – PRC) מתמקד בשישה ממדים פסיכוסוציאליים התורמים להשתלבות מוצלחת בלימודים אקדמיים (כלומר לצמצום הנשירה מההשכלה הגבוהה), והם: **מסוגלות עצמית אקדמית, מחויבות להשגת תואר, ניווחות חברתית, מעורבות בקמפוס, משמעת עצמית וחוסן אישי**. כל ממד מיוצג על ידי 5 היגדים. ממד המעורבות בקמפוס הושמט מהשאלון של שנת תשפ"א מכיוון שהלימודים התנהלו במהלכה באופן מקוון. התכונות הפסיכומטריות של השאלון טובות מאוד, כולל מהימנות פנימית ושקילות מדידה, ולשאלון תוקף מבנה, תוקף מתכנס, תוקף מבחין ותוקף ניבוי. מהימנות קרונבאך אלפא של ששת הממדים בקרב הסטודנטים שנה א' במחזור תש"פ נעה בין 0.82 ל-0.91.

2.3. שאלון אוריינטציות לעבודה (Work Orientation Questionnaire – WOQ) מתמקד במניעים לעבוד ולהצטרף לשוק העבודה. בשאלון חמישה היגדים לכל אחד מחמש האוריינטציות (פרנסה, קריירה, ייעוד, מסגרת חברתית ותעסוקה). התכונות הפסיכומטריות של השאלון טובות מאוד, כולל מהימנות פנימית, תוקף מבנה, תוקף קריטריון ושקילות המדידה של השאלון.³⁷ מהימנות קרונבאך אלפא של חמשת הממדים בקרב הסטודנטים שנה א' במחזור תש"פ נעה בין 0.77 ל-0.85.

3. מהלך ומעריך

הייתה פנייה אל כל הסטודנטים החדשים בשנה א' באמצעות מייל לכתובת הדוא"ל שלהם באוניברסיטה העברית. הסטודנטים התבקשו להשתתף בסקר שמתמקד בהשתלבות בלימודים אקדמיים על ידי הקשה על הקישור לשאלון. על מנת לעודד השתתפות לסטודנטים הוצע משווא אישי מיידי (גרפי ומילולי) על אחד השאלונים, יחד עם השתתפות בהגרלת פרסי שכר לימוד (של 6,000 ₪ פרס ראשי ועוד 4 פרסים של 1,000 ₪ כל אחד). סטודנטים שלא השתתפו בסקר לאחר קבלת הפנייה הראשונית קיבלו תזכורת במייל לאחר שבוע. במחזור תשפ"א, כל מי שנענה להזמנה ומילא את השאלון קיבל גם מייל אישי ובו העתק המשוב.

4. שיטות עיבוד הנתונים

עיבוד הנתונים נעשה באופן אנונימי. לכל סטודנט חושבו הציונים בסולמות השאלונים שקיבל, כאשר ההשוואה בין מחזור תש"פ למחזור תשפ"א נעשתה לגבי כל אחד מהסולמות של כל שאלון. מעבר למבחני המובהקות הסטטיסטית בין המחזורים, מדווחים גם גודל האפקט בהשוואה בין השנתונים.

37 Yuliya Lipshits-Brazilier, Marc Abessolo, Sara Santilli & Ilaria Di Maggio, *Work Orientation Questionnaire: Measurement Invariance and Criterion Validity among SWISS, Israeli, and Italian Workers*, 21 INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATIONAL AND VOCATIONAL GUIDANCE 187 (2020).

ד. תוצאות

1. הבדלים בין השנתונים בשאלון אוריינטציות להשכלה גבוהה HEO

לוח 1 מציג את הממוצעים, סטיות התקן וכן מהימנות התשובות בשאלון בנפרד למחזור תש"פ למול מחזור תשפ"א. המחזוריים נבדלים זה מזה בכך שתלמידי מחזור תש"פ התנסו בלמידה בקמפוס, כיוון שעברו להוראה מקוונת רק בסמסטר ב', בעוד מחזור תשפ"א למדו בהוראה מקוונת בלבד (יש לציין כי תנאים אלה נכונים למועד מילוי השאלון, כיוון שבהמשך השנה תלמידי תשפ"א התנסו גם בלמידה היברידית). הלוח מציג את הנתונים לכל אחד מחמשת סולמות השאלון. בצד שמאל של הלוח מוצגת ההשוואה הסטטיסטית בין ממוצעי התשובות בכל סולם בצירוף Cohen's d אשר מהווה מדד לגודל הפער בין הממוצעים במנחי סטיית התקן. כפי שניתן לראות בלוח 1, ישנם הבדלים בממוצעים בין חמשת הסולמות, כאשר בממוצע מעבר לסטודנטים, אוריינטציות הידע וההשכלה הייתה הגבוהה ביותר בשני המחזוריים (6.36 ו-6.26, למחזוריים 2019 ו-2020, בהתאמה), ואילו אוריינטציות הלחץ הסביבתי קיבלה את הממוצע הנמוך ביותר בשני המחזוריים (1.83 ו-1.85, בהתאמה). השוואת הממוצעים בין תש"פ לבין תשפ"א משקפת את הדמיון בין המחזוריים מבחינת חשיבות יחסית של האוריינטציות. מהימנות המדידה של האוריינטציות טובה מאוד ($0.75 \leq Ca \leq 0.79$. עבור תש"פ, $0.73 \leq Ca \leq 0.81$. עבור תשפ"א).³⁸

בצד שמאל של לוח 1 להלן, ניתן לראות שההבדלים בממוצעים בין המחזוריים מזעריים באוריינטציות של מקצוע ושל לחץ סביבתי, אך משמעותיים בשלוש מהאוריינטציות. בפרט, האוריינטציה של ידע והשכלה פחתה במקצת מתש"פ לתשפ"א ($d=0.14$); ואילו האוריינטציה של יוקרה ירדה משמעותית ($d=0.55$). ראוי לציין שהאוריינטציה של מסגרת חברתית עלתה במקצת במחזור תשפ"א בהשוואה למחזור תש"פ ($d=-0.15$).

2. הבדלים בין תחומי הלימוד בשאלון אוריינטציות להשכלה גבוהה HEO

כדי לבחון האם פרופיל האוריינטציות להשכלה גבוהה משתנה בהתאם לתחומי לימוד שונים, ביצענו חמישה מבחני ניתוח שונות ANOVA על נתוני שנתון תש"פ. מתוך חמשת הניתוחים, נמצאו הבדלים בין תחומי הלימוד רק באוריינטציות רכישת מקצוע (ראו תרשים 1) – $F(1,1207) = 46.55, p < .001$. לאחר ביצוע ניתוחי פוסט הוק, נמצאה במקצועות רפואיים אוריינטציות רכישת מקצוע גבוהה יותר משמעותית בהשוואה לשאר המקצועות $p < .001$, פער $(0.67 < p < .001)$, ואילו במקצועות מדעי הרוח אוריינטציות רכישת מקצוע נמוכה יותר משאר המקצועות $(0.52 < p < .001)$.³⁹

38 ראו להלן לוח 1 בנספחים.

39 ראו להלן תרשים 1 בנספחים.

3. הבדלים בין השנתונים בשאלון המוכנות לקראת לימודים אקדמיים PRC

לוח 2 מציג את הממוצעים, סטיות התקן וכן מהימנות התשובות בשאלון בנפרד למחזור תש"פ (לפני הקורונה) ומחזור תשפ"א שהתחילו את לימודיהם בהוראה מקוונת באוקטובר 2020. בשאלון המוכנות יש התייחסות לשישה ממדים, אולם בשל המעבר להוראה מקוונת בסמסטר א' בתשפ"א, הושמט הממד של מעורבות בקמפוס מהשאלון, ולכן אין השוואה בין המחזוריים בממד זה.⁴⁰

כמו לגבי שאלון אוריינטציות להשכלה הגבוהה, ישנם הבדלים גם בממוצעי הממדים השונים של שאלון זה, כאשר בשני המחזוריים הממוצע הגבוה ביותר הוא בממד של מחויבות להשיג תואר (6.19 בשני המחזוריים), כשאחריו ממד תפיסת המסוגלות העצמית, משמעת עצמית, נינוחות חברתית ואילו הממוצע בממד של חוסן היה הנמוך ביותר (4.17 ו-4.04, למחזור תש"פ ותשפ"א, בהתאמה). גם בשאלון זה, השוואת הממוצעים בין תש"פ לתשפ"א משקפת את הדמיון בין המחזוריים מבחינת חשיבות יחסית של המוכנות ללימודים אקדמיים. מהימנות הממדים בשאלון המוכנות טובה ודומה בשני המחזוריים ($0.81 > C\alpha > 0.91$, $0.90 > C\alpha$).⁸¹ ב-2019 ו-2020, בהתאמה). הפערים בין הממוצעים בשני המחזוריים היו זניחים בחמשת הממדים המקבילים (הפער היה מובהק סטטיסטית בגלל מספר המשתתפים הגדול, בחוסן רגשי שהיה נמוך בתשפ"א בהשוואה לתש"פ).

4. הבדלים בין תחומי הלימוד בשאלון מוכנות ללימודים אקדמיים PRC

כדי לבחון האם פרופיל המוכנות ללימודים אקדמיים משתנה בהתאם לתחומי לימוד שונים, ביצענו שישה מבחני ניתוח שונות ANOVA על נתוני שנתון תש"פ. מתוך ששת הניתוחים, נמצאו הבדלים בין תחומי הלימוד בשלוש קטגוריות של מוכנות (ראו תרשים 2 ותרשים 3) – בחוללות עצמית אקדמית ($F(1,1828) = 6.00, p = .014$), במחויבות לקבלת התואר ($F(1,1828)$) – ($F(1,1828) = 23.87, p < .001$) ובמשמעת עצמית ($F(1,1828) = 12.11, p < .001$). מכיוון שלאחר תיקון בונפרוני רק מחויבות לקבלת תואר ומשמעת עצמית יצאו מובהקים, בחנו עבורם את מקור ההבדלים באמצעות ניתוחי פוסט הוק. ממצאי הניתוח העלו שבמחויבות לקבלת התואר, סטודנטים למדעי הרוח הם בעלי מחויבות נמוכה יותר לקבלת תואר בהשוואה לשאר המקצועות ($p < .001$, פער 0.44), ואילו סטודנטים למקצועות הרפואה הם בעלי מחויבות גבוהה יותר ($p < .020$, פער 0.22). במשמעת עצמית, סטודנטים למקצועות הרפואה הם בעלי משמעת עצמית גבוהה יותר ביחס לסטודנטים שלומדים מדעי הרוח, מדעי החברה, מדעיים מדויקים וחקלאות ($p < .050$, פער 0.24). כמו כן, סטודנטים שלומדים מדעי הרוח הם בעלי משמעת עצמית נמוכה יותר מסטודנטים שלומדים מדעי ההתנהגות, מדעי המחשב ומקצועות רפואיים ($p < .031$, פער 0.35).⁴¹

40 ראו להלן לוח 2 בנספחים.

41 ראו להלן תרשימים 2, 3 בנספחים.

5. הבדלים בין השנתונים בשאלון אוריינטציות לעבודה WOQ

לוח 3 מציג את הממוצעים, סטיות התקן וכן מהימנות התשובות בשאלון אוריינטציות לעבודה, בנפרד למחזור תש"פ ומחזור תשפ"א. בדומה לשאלון האוריינטציות להשכלה הגבוהה, ישנם הבדלים בין ממוצעי הסולמות בשאלון זה, כאשר בשני המחזורים הממוצע הגבוה ביותר הוא בממד של קריירה (5.92 ו-5.99, ב-2019 ו-2020 בהתאמה), כשאחריו הסולמות מסגרת חברתית, ייעוד ותעסוקה, ואילו הממוצע בסולם של פרנסה הוא הנמוך ביותר (2.87 ו-2.81, בהתאמה). השוואת הממוצעים בסולמות בין מחזור 2019 למחזור 2020 משקפת את הדמיון בין המחזורים מבחינת חשיבותן היחסית של חמשת האוריינטציות לעבודה. מהימנות הממדים בשאלון טובה ודומה בשני המחזורים ($.75 \leq C\alpha \leq .84$ ו- $.74 \leq C\alpha \leq .88$, בתש"פ ותשפ"א בהתאמה). הפערים בין הממוצעים בשני המחזורים היו זניחים בחמשת הסולמות המקבילים $(0.10 \geq |d| \geq 0.00)$, ולא מובהקים סטטיסטית.⁴²

6. הבדלים בין תחומי הלימוד בשאלון אוריינטציות לעבודה WOQ

כדי לבחון האם פרופיל האוריינטציות לעבודה משתנה בהתאם לתחומי לימוד שונים, ביצענו חמישה מבחני ניתוח שונות ANOVA על נתוני שנתון תש"פ. מתוך חמשת הניתוחים, נמצאו הבדלים בין תחומי הלימוד באוריינטציית ייעוד ($F(1,592) = 5.88, p = .016$), שייכות חברתית ($F(1,592) = 6.92, p = .009$) וקריירה ($F(1,592) = 5.45, p = .020$), אך לאחר תיקון בונפרוני להשוואות מרובות רק האפקט על שייכות חברתית נשאר מובהק סטטיסטית. עם זאת, לאחר ביצוע ניתוחי פוסט הוק לבחינת מקור הבדלים בין התחומים בשייכות חברתית, אף השוואה לא הייתה מובהקת.

7. ממצאים נוספים

מטרת המחקר הייתה לבחון את השלכות הקורונה על משתני המחקר, לכן לא בחנו הבדלים במשתנים דמוגרפיים כמו מין או גיל. עם זאת, בחנו האם היו למשתנים אלה השלכות על אפקט הקורונה על משתני המחקר. לגבי מין, מצאנו רק אינטראקציה אחת מובהקת סטטיסטית הבדל ביו תש"פ ותשפ"א (5.49, 5.50, לתש"פ ותשפ"א, בהתאמה) אבל בקרב הגברים הייתה עליה באוריינטציית הייעוד מ-4.95 ל-5.18 (Cohen's $d = 0.21$).

לגבי אפקט הגיל, נמצאו שתי אינטראקציות בהקשר של אוריינטציות להשכלה גבוהה. ראשית, המתאם בין הגיל והאוריינטציה של יוקרה הייתה שלילית -0.13, וב-2019, ואילו ב-2020 המתאם היה אפסי 0.01 ($Z = 2.97, p = .002$). האינטראקציה השנייה הייתה בין גיל לאוריינטציה של מסגרת חברתית, כאשר המתאם היה שלילי -0.16, וב-2019, אבל אפסי -0.05, וב-2020 ($Z = 2.74, p = .003$). כיוון שלא נאספו משתנים דמוגרפיים נוספים, מחקר עתידי יוכל לבחון אינטראקציות נוספות.

42 ראו להלן לוח 3 בנספחים.

ה. דיון

המחקר הנוכחי התמקד בבדיקת השפעת מגפת הקורונה ובפרט במעבר מלימודים פרונטליים להוראה מקוונת, בשלושה היבטים הקשורים בלימודים אקדמיים. המחקר ייחודי בכך שהוא ממפה את תפיסות הסטודנטים בשלושת ההיבטים הקשורים במעבר ובהשתלבות בלימודים אקדמיים, תוך השוואה בין אלה שהתחילו את לימודיהם בשנת תש"פ (כאשר אפילו בסין עוד לא שמעו על הקורונה) לבין אלה שהתחילו את לימודיהם באותו המוסד בשנת תשפ"א, לאחר חודשים של סגרים בעקבות המגפה.

לצערנו, בזמן כתיבת מאמר זה (פברואר 2022) עדיין המגפה נמשכת בעולם ובארץ, ולמרות שהלימודים מתנהלים בקמפוסים מתחילת תשפ"ב, אין ודאות שיימשכו כך כל השנה. הסטודנטים הם הליבה של מערכת ההשכלה הגבוהה, וחשוב להבין מה תורם להשתלבות מוצלחת בה. איסוף נתונים משני המחזורים וניתוחם מאפשרים להתמקד ולזהות משתנים שהושפעו וכאלה שלא הושפעו מהשינוי הדרמטי.

באשר לאוריינטציות להשכלה גבוהה, נמצאו הבדלים בין המחזורים רק בשלושה מהמשתנים. ראשית, באוריינטציה של השכלה גבוהה לשם רכישת מקצוע – לא נמצא הבדל בין המחזורים, כאשר אוריינטציה זו הייתה גבוהה כמעט כמו האוריינטציה לרכישת ידע והשכלה, בה חלה ירידה קטנה ב־2020 בהשוואה ל־2019. גם באוריינטציה של השכלה גבוהה בגלל לחץ סביבתי, שהייתה נמוכה, לא חל שינוי; עם זאת, סטיית התקן משקפת הבדלים בין הסטודנטים במידת ההשפעה של אוריינטציה זו על ההרשמה ללימודים ומימוש הקבלה אליהם. מעניינת הירידה באוריינטציה של לימודים עקב יוקרה, שניתן אולי לייחס ללימודים מקוונים מרחוק במקום לימודים פנים אל פנים כפי שמקובל היה. כמו כן, ייתכן שהשלכות הריחוק החברתי שנכפה במהלך הסגרים בעקבות מגפת הקורונה באו לידי ביטוי בעלייה מתונה באוריינטציה ללימודים הקשורה למסגרת החברתית שליוותה את הבידוד הביתי.

באשר למוכנות ללימודים אקדמיים, לא נמצאו הבדלים בין המחזורים. ממצא זה אינו מפתיע, שכן מדובר במשתנים פסיכרחרברתיים הקשורים למסוגלות עצמית אקדמית ומחויבות להשגת התואר, שעליהם הקורונה לא הייתה אמורה להשפיע. כיוון שהנתונים נאספו לפני הלימודים המקוונים בשני המחזורים, ההשלכות של לימודים מרחוק בזום כמו שהו מנוכר ומקשה על קשר חברתי ישיר לא באו לידי ביטוי במוכנות בהיבט של נינוחות חברתית. בו בזמן שאין סיבה לחשוב על שינוי במוכנות בהיבט של משמעת עצמית, הרי שחוסר ההבדל במוכנות בהיבט החוסן האישי מעניין. מצד אחד, ניתן היה לצפות שההתמודדות עם הקורונה במחזור 2020 תגביר את תחושת החוסן האישי וההתמודדות עם תסכולים ומצבים שבהם אין לסטודנט שליטה. מצד שני, מגפת הקורונה עשויה הייתה להגביר את תחושת הקושי הרגשי הנובע מאירודאות ומחוסר שליטה על המצב. ייתכן ששני התהליכים האלה קיזזו אחד את השני כאשר אצל חלק מהסטודנטים התהליך הראשון היה חזק יותר, ואילו אצל אחרים התהליך השני היה דומיננטי.

לא נמצאו הבדלים בין המחזורים באף אחת מחמשת האוריינטציות לעבודה. ייתכן שהיעדר ההבדל נובע מהעובדה שמדובר בצעירים העומדים בפתחם של לימודים אקדמיים,

אשר עולם העבודה נראה רחוק מהם. מכאן שהשלכות הקורונה על השוק התעסוקתי לא באו לידי ביטוי.

1. מגבלות המחקר

ראשית, הושקעו מאמצים ומשאבים רבים לצורך עידוד ההשתתפות במחקר בקרב הסטודנטים, כמו מתן משוב אישי מיידי והגרלת מלגות לימודים, אשר השתקפו באחוז היענות גבוה (קרוב ל-60%). חרף זאת, סטודנטים רבים לא נענו להזמנה לענות על השאלונים ולהשתתף בסקר. ממצאי מחקרים קודמים הצביעו על כך שאחוזי הנשירה גבוהים יותר בקרב סטודנטים שאינם נענים להזמנה להשתתפות (פי 2). לכן, במחקרים עתידיים כדאי לברוק דרכים להעלאת אחוז ההשתתפות.

עבור צעירים רבים העבודה לפני התואר וכן הטיול הגדול מהווים אמצעי להתפתחות אישית. התפתחות זו יכולה להשתקף בהיכרות עצמית משמעותית יותר, וכן היכרות ראשונית של הפרט עם עולם העבודה, כשאלה עשויים להוביל לקבלת החלטות טובה יותר. לכן, מומלץ שמחקרים עתידיים יבדקו את שיעור החלפת חוגי הלימודים בתשפ"א בהשוואה למחזור תש"פ בעקבות היכרות עצמית פחותה יותר.

2. הצעות למחקרי המשך

במחקר הנוכחי נמצאו הבדלים בין סטודנטים במחזור תש"פ לבין מחזור תשפ"א, באוריינטציות שלהם להשכלה גבוהה ובמוכנות שלהם להשתלב באקדמיה, אם כי לא נמצאו הבדלים באוריינטציות שלהם לעבודה. עם זאת, ממצאי המחקר אינם מצביעים על ההשלכות האקדמיות של הבדלים אלה. ראוי שמחקרי המשך יבחנו את המידה שבה משתנים אלה מנבאים תוצרים אקדמיים שונים, כדוגמת נשירה, ציונים והצלחה אקדמית ושביעות רצון מחוג הלימודים ומוסד הלימודים. באמצעות בחינת ההשפעה של המשתנים שבהם התמקדנו על מגוון של היבטים אקדמיים נוכל להבין טוב יותר את ההשלכות ארוכות הטווח של משבר הקורונה על סטודנטים לתואר ראשון. בנוסף, המחקר הנוכחי בחן את ההבדלים בין מחזורים באותו מוסד לימודים, מבלי לשקף בהכרח את פרופיל הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה אחרים. מחקרי המשך יוכלו לבחון את המידה שבה ניתן להשליך את תוצאות המחקר הנוכחי גם על סטודנטים ממוסדות שונים.

כמו כן, מחקרי המשך יוכלו לבחון את המידה שבה התוצאות עקביות מעבר לאוכלוסיות שונות של סטודנטים ולא רק מעבר למוסדות שונות. קבוצות אוכלוסייה מעניינות לבחינה כוללות, סטודנטים דור ראשון להשכלה גבוהה, סטודנטים המגיעים ממצב סוציו-אקונומי נמוך וסטודנטים מקבוצות מיעוט באוכלוסייה. בנוסף, המחקר הנוכחי בחן את ההבדלים בין מחזור טרום קורונה (תש"פ) למחזור הראשון שבא אחריו (תשפ"א), ולכן ישנה חשיבות לביצוע מחקרי המשך בקרב מחזורים נוספים על מנת לבחון את המידה שבה יש לקורונה השלכות לטווח הרחוק או שמא מגפת הקורונה יצרה שינוי חד פעמי לטווח הקרוב.

לבסוף, מחקר עתידי יוכל לבחון באיזו מידה שאלון המוכנות לקראת לימודים אקדמיים וההתערבות להעצמה בקרב סטודנטים שבסיכון לנשירה תורמים לצמצום הנשירה לא רק

במהלך השנה הראשונה ללימודים, אלא גם בהמשך הלימודים בשנים הבאות. כיוון מחקרי נוסף יוכל גם לבדוק את הקשר שבין האוריינטציה להשכלה הגבוהה של הסטודנט ומידת המוכנות הפסיכרברתית שלו כפי שבאה לידי ביטוי בתחילת לימודיו האקדמיים.

3. השלכות יישומיות

הכניסה ללימודים האקדמיים לרוב מתחילה בבחירת תחום הלימודים, הקשור לבחירת מקצוע, וממשיכה בבחירת מוסד הלימודים. שאלון האוריינטציה להשכלה גבוהה מתמקד במניעים של צעירים ללמידה בהשכלה גבוהה. למניעים ללימודים יש השלכות על מידת ההשקעה של הסטודנט בלימודיו, על התמדה בהם, וכמובן, גם על ההישגים האקדמיים. להשתלבות מוצלחת בלימודים השלכות חיוביות לפרט ולחברה, ולכן מוסדות להשכלה גבוהה משקיעים מאמץ בחיזוק סטודנטים מתקשים במישור האקדמי. שאלון המוכנות לקראת לימודים אקדמיים מאפשר איתור מוקדם של סטודנטים המצויים בסיכון לנשירה, בשל "חולשה" במשאבים הפסיכרברתיים הבאה לידי ביטוי בהישגים האקדמיים. האיתור המוקדם הוא בעל ערך, כיוון שהוא מאפשר התערבות מוקדמת, המעצימה את הסטודנט במוקדים הרלוונטיים. התערבות זו תורמת למוטיבציה להתמודדות עם האתגרים השלובים בלימודים האקדמיים, ובפרט בסמסטר הראשון ללימודים. לכן, יש יתרון בשילוב שאלון המוכנות ללימודים אקדמיים כחלק מתהליך "קבלת הפנים" לסטודנטים החדשים. חשיבות ההתערבות המוקדמת נובעת מכך שקיימת נטייה מוגברת בקרב סטודנטים שנשרו בעבר וחזרו ללימודים לנשור שנית.

4. סיכום והמלצות

למחקר הנוכחי יש תרומה להעמקת ההבנה של השפעותיהם של משברים אישיים וכלכליים (שאינם קשורים לקורונה) על תהליכי המעבר של צעירים. הבנה זו מלמדת על ההשלכות על שלושת ההיבטים: האוריינטציות להשכלה הגבוהה, המוכנות להשתלבות מוצלחת בה והאוריינטציות לעבודה בסיום הלימודים. בפרט, התוצאות מלמדות שהשפעה של הקורונה על ההשתלבות בלימודים אקדמיים בשלושת ההיבטים הללו הייתה קטנה מהצפוי. עם זאת, נראה שיש הבדלים בין הסטודנטים במידת ההשפעה של מגפת הקורונה, הסגרים ובפרט ההוראה המקוונת עליהם ועל לימודיהם. ניתן לקוות שמחקרי המשך יאפשרו זיהוי של אותם המשתתפים הכינאישיים, שבאים לידי ביטוי במידת ההשפעה של משברים, כגון מגפת הקורונה, על ההשתלבות המוצלחת בלימודים. ממצאים אלה יסייעו גם באיתור אוכלוסיות יעד להתערבויות ממוקדות, שמטרתן להגביר את המוכנות להשתלבות מוצלחת בלימודים אקדמיים ובהמשך בשוק התעסוקה.

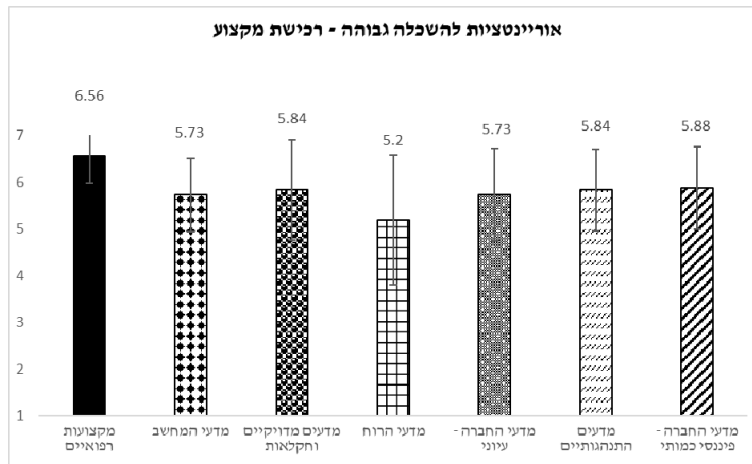
נספחים

לוח 1. ממוצעים וסטיות תקן של ציוני הסולמות בשאלון במחזור 2019 ו-2020, והשוואה ביניהם

הבדל בין המחזוריים		מחזור 2020 N=1212			מחזור 2019 N=1208			
d	t ₂₄₁₈	Ca	סטיית תקן	ממוצע	Ca	סטיית תקן	ממוצע	הסולם
0.00	0.05	0.79	0.93	5.89	0.79	1.01	5.90	מקצוע
-0.03	-0.69	0.79	0.89	1.85	0.77	0.88	1.83	לחץ סביבתי
0.14	3.55***	0.7	0.68	6.26	0.75	0.68	6.36	ידע והשכלה
0.55	13.52***	0.78	1.18	3.54	0.78	1.21	4.20	יוקרה
-0.15	-3.61***	0.81	1.08	4.80	0.78	1.10	4.64	מסגרת חברתית

***p < 0.001

תרשים 1. הבדלים בין תחומי הלימוד באוריינטציית רכישת מקצוע (מחזור 2019)

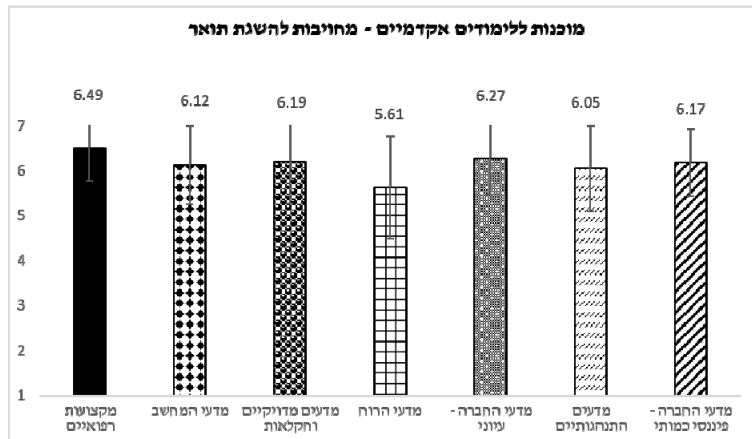
לוח 2. ממוצעים וסטיות תקן של ציוני הסולמות בשאלון המוכנות ללימודים אקדמיים במחזור 2019 ו-2020, והשוואה ביניהם

הבדל בין המחזוריים		מחזור 2020 N=2376			מחזור 2019 N=1841			
d	t ₄₂₁₅	Ca	סטיית תקן	ממוצע	Ca	סטיית תקן	ממוצע	הממד
0.07	2.13	0.90	0.89	5.65	0.91	0.89	5.71	חוללות עצמית אקדמית
0.00	0.24	0.83	0.85	6.19	0.85	0.90	6.19	מחויבות להשגת תואר
0.03	0.86	0.86	1.14	5.16	0.88	1.17	5.19	נינוחות חברתית
---	---	---	---	---	0.90	1.26	4.38	מעורבות בקמפוס
0.07	*2.40	0.81	1.06	5.26	0.81	1.03	5.34	משמעת עצמית
0.09	**2.95	0.90	1.39	4.04	0.89	1.39	4.17	חוסן רגשי

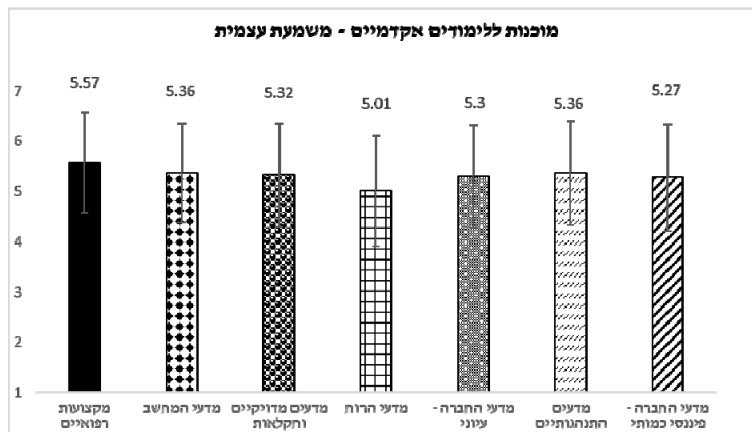
*p < .05 **p < .01

תרשים 2. הבדלים בין תחומי הלימוד במחויבות להשגת תואר (מחזור 2019)

תרשים 3. הבדלים בין תחומי הלימוד במשמעת עצמית (מחזור 2019)

לוח 3. ממוצעים וסטיות תקן של ציוני הסולמות בשאלון האוריינטציה להשתלבות בשוק העבודה במחזור 2019 ו-2020, והשוואה ביניהם

הסולם	מחזור 2019 N=593			מחזור 2020 N=1142			הבדל בין המחזורים
	ממוצע	סטיית תקן	Ca	ממוצע	סטיית תקן	Ca	
פרנסה	2.87	1.18	0.83	2.81	1.17	0.84	0.05
קריירה	5.92	0.98	0.84	5.99	0.97	0.88	-0.08
ייעוד	5.26	1.06	0.78	5.37	1.05	0.78	-0.10
מסגרת חברתית	5.67	0.91	0.75	5.75	0.84	0.74	-0.10
תעסוקה	4.04	1.28	0.84	4.05	1.35	0.82	0.00

* $p < .05$